12.1.2021

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

StV@eduskunta.fi

RAKLI ry:n ja Suomen Kauppakeskusyhdistys ry:n yhteinen kirjallinen lausunto hallituksen esityksestä tartuntatautilain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta HE 245/2020 vp

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt lausuntoa otsikkoasiassa RAKLI ry:ltä ja Suomen Kauppakeskusyhdistys ry:ltä, jotka lausuvat asiassa seuraavasti:

Yleistä

- RAKLI ry ja Suomen Kauppakeskusyhdistys ry ymmärtävät tarpeen säätää edellytyksistä, joita noudattamalla voidaan välttää yhteiskunnan kannalta laaja-alaiset ja -vaikutteiset rajoitustoimet ja samalla turvata palvelujen tarjoaminen yhteiskunnassa ja toteavat, että esitykseen on tehty luonnoksen lausunnolla olon jälkeen selkeitä täsmennyksiä ja parannuksia.
- Ammattimaisesti johdettujen kauppakeskusten erityispiirteet tulisi kuitenkin edelleen huomioida lainsäädännössä verrattuna muihin kauppapaikkoihin, puolijulkisiin ja julkisiin tiloihin. Kauppakeskuksissa kuljetaan laajoilla alueilla, jolloin ihmiset eivät ole toistensa kanssa tyypillisesti kauan samassa tilassa. Kauppakeskuksissa ihmiset tulevat ja menevät, jolloin asiakasvirrat jakautuvat laajoille alueille ilman, että pysyisivät pitkään saman ihmisryhmän kanssa suljetussa tilassa, jolloin kontaktit jäävät lyhyiksi. Keskeistä onkin se, että ravintolat pois lukien, ihmiset pysyvät kauppakeskuksessa suuremmalti osin liikkeessä, eivätkä kerry yhteen paikkaan jonotustilanteita lukuun ottamatta. Asiointikäyttäytyminen on myös muuttunut niin, että kaupassa käydään harvemmin ja vilkkaimpia aikoja vältetään, minkä lisäksi enenevä määrä asiakkaita on siirtynyt verkko-ostajiksi ja noutopalvelujen käyttäjiksi. Verkkokaupan ja noutopalvelujen suhteellinen osuus kasvaa koko ajan.
- Elinkeinoelämään kohdistuvien rajoitustoimien tulee olla vähimmän haitan periaatteen mukaisia ja tarkkarajaisia. Sääntely ja rajoitustoimet tulisi ensisijaisesti kohdistaa elinkeinonharjoittajiin, jotka eivät ole omaehtoisesti toteuttaneet tehokkaita suojatoimenpiteitä tai noudattaneet viranomaisohjeita ja -määräyksiä tai toimintaan, joissa tartuntariski on todettu erityisen suureksi.
- Esityksen perustelujen mukaan mahdollisten rajoitusten kohteeksi joutuvien toiminnanharjoittajien käytettävissä olisivat yleiset yritysten tukemista koskevat mekanismit, eikä lakiin sisältyisi kompensaatiota viranomaispäätöksistä aiheutuneista ylimääräisistä kustannuksista. Esitykseen

voisi harkita lisättävän taloudellisen vahingon ja ylimääräisten kustannusten (esim. lisähenkilökunnan palkkaaminen asiakaskunnan rajoittamisen valvomiseksi) kompensaatio rajoitustoimien kohteeksi joutuvien elinkeinonharjoittajien tulojen menetyksissä: asiakasmäärien säännöstelyn myötä tulovirta laskee, mutta kulut mm. henkilöstökulut sekä vuokrien maksu jatkuvat. Jos liiketiloja päädyttäisiin sulkemaan, haasteeksi tulisi myös varastojen vanheneminen mm. ruokakaupoissa ja kioskeissa.

- RAKLI ja Suomen Kauppakeskusyhdistys pitävätkin tärkeänä, että kaikista tämän lain nojalla annettavista viranomaispäätöksistä käydään vuoropuhelua elinkeinonharjoittajien kanssa etukäteen siten, että heidän asiantuntemustaan kuullaan ennen kuin päätöksiä tehdään. RAKLI ja Suomen Kauppakeskusyhdistys kokoavat kiinteistö- ja kauppakeskusliiketoiminnan keskeiset toimijat ja tarjoavat apuaan säädöksiin liittyvässä vuoropuhelussa kauppakeskusalan toimijoiden kanssa.

58 c § Toimenpiteet covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi

- Hallituksen esityksessä tilojen määrittelyä on selkeyttävästi tarkennettu koskemaan asiakkaiden oleskeluun tarkoitettuihin sisätiloihin ja alueellisesti rajattuihin ulkotiloihin. Perusteluissa on myös selvennetty sitä, että huolehtimisvelvollisuus koskee tilojen vuokralaista eikä vuokranantajaa, koska vuokralainen pystyy asiaan parhaiten vaikuttamaan.
- Perusteluissa on lisäksi todettu, että elinkeinonharjoittajien tulisi voida edellyttää asiakkailta toimintaohjeiden noudattamista, ja tarvittaessa puuttua asiakkaiden epäasialliseen käytökseen. Perustelut jättävät kuitenkin epäselväksi, mitä toimijoilta lakiehdotuksen nojalla edellytetään, minkälainen puuttuminen on käytännössä mahdollista ja minkä säädösten perusteella.
- Laissa tulee huomioida kauppakeskuksissa jo toteutetut toimenpiteet. Kauppakeskukset ovatkin tehneet hyvin paljon toimenpiteitä hygienian ja turvallisuuden eteen. Mahdollisissa yksittäisissä tautitapauksissa liike on yleensä nopeasti eriytetty, siivottu ja desinfioitu, jolloin tapaus on jäänyt yksittäiseksi eikä ole päässyt eskaloitumaan.

  Esimerkkejä mahdollisista toimenpiteistä asiakkaiden turvallisen asioinnin takaamiseksi:

  - Käsidesit asiakkaiden saatavilla
  - Maskisuositus tai jopa –pakko
  - Ylläpidon prosessien täsmentäminen ja tehostaminen (mm. liukuportaat, saniteettitilat ja hissien painikkeet)
  - Turvaväleistä huolehtiminen, mm. jonotustilanteet, liukuportaat, hissit, sisäänkäynnit, turvavälien merkitseminen
  - Kassojen maksupäätteiden ja henkilökunnan suojaaminen
  - Ohjeistukset ja viestintä kaikissa kanavissa
    - Opasteet (diginäytöt, tarrat), ääniviestit ja muut tiedotteet asiakkaille

- Useissa myymälöissä on riskiryhmille varattu oma asiointiaikansa ja myymälät ovat laajentaneet aukioloaikojaan
- Asiakaspaikkojen vähentäminen ja asiakasmäärien rajoittaminen liikkeissä pinta-alaperusteisesti
- Valmius ihmisten kulkureittien ohjaamiseen
- Kansainväliset koko toiminnan kattavat COVID-19 sertifioinnit

- Mikäli omaehtoisuuden ylittävistä toimenpiteistä säädetään valtioneuvoston asetuksella, kaikkia elinkeinonharjoittajia koskevan asiakastiloihin kohdistuvan käsien puhdistamismahdollisuuden tulee täyttyä sillä, että asiakkaille tarjotaan käsidesiä, ellei soveltuvaa käsien pesupistettä ennestään löydy. Kaikilla elinkeinonharjoittajilla ei ole mahdollisuutta varsinaisen käsien pesumahdollisuuden järjestämiseen, eikä sen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia voida pitää kohtuullisina.

58 d § Asiakkaille ja osallistujille tarkoitettujen tilojen käytön edellytykset covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi

- Hallituksen esityksen mukaan asiakas- ja osallistujatilojen käytön edellytyksenä olisi, että toimija järjestäisi tilojen käytön niin, että asiakkaiden ja seurueiden on tosiasiallisesti mahdollista välttää lähikontakti toisiinsa. Koska lähikontakti esityksen mukaan tarkoittaa yli 15 min oleskelua alle 2 m läheisyydessä toisesta henkilöstä, on lähtökohtana oltava, että asiakkaat huolehtivat säännöksen noudattamisesta itse. Kauppakeskukset ovat ohjeistaneet ja viestineet asiakkailleen lähikontaktien välttämisestä monin eri kanavin ja tavoin.
- Perusteluissa arvioidaan pykälän tarkoittaman lähikontaktien välttämisen olevan toteutettavissa päivittäistavarakaupan ja vähittäiskaupan liikkeissä ilman asiakasmäärän rajoituksia, ja näissä tilanteissa lähikontaktien vähentämisen koskevan ennen kaikkea asiointia kassoilla tai palvelutiskeillä, joissa velvoitteet olisivat toteutettavissa esimerkiksi etäisyysmerkinnöin tai hylly- ja väliseinäratkaisuin. Lausunnonantajat ovat samaa mieltä ja toteavat, että näitä toimenpiteitä on toteutettu jo laajasti ja on tärkeää, että niitä voidaan jatkossakin määritellä ottamalla huomioon liiketilassa vallitsevat erityiset olosuhteet.
- Kyseisten pykälien tarkoittamat toimet tulisi rajata ensisijaisesti niihin toimialoihin ja yrityksiin, jotka eivät ole omaehtoisesti toteuttaneet vaadittavia toimenpiteitä tai joissa tartuntariski on erityisen suuri.
- Jos jatkossa sääntelyä harkittaisiin lisättävän laajempaan liiketilojen sulkemisen suuntaan, on otettava huomioon, että kauppakeskuksissa olevien liikkeiden toimialakohtaiset erot ovat suuria. On haastavaa, jos kaikki niputetaan samaan kohteluun. Kokonaisen keskuksen sulkeminen tuntuisi erityisen huolestuttavalta, koska ihmismassat kerääntyvät hyvin epätasaisesti eri liikkeiden välillä. Ero on merkittävä esim. hypermarketin viikonloppuruuhkien ja kynsistudion tai koruliikkeen välillä, joissa käy yksi-kaksi ihmistä kerrallaan. Tuntuisi kohtuuttomalta, että myös tämän kaltaiset

toimijat menettäisivät mahdollisuuden elinkeinoonsa kollektiivisessa ratkaisussa. Rajoitukset kohdistuisivat todennäköisesti täysin eriarvoisesti elinkeinonharjoittajiin, jos hypermarketteja ei rajoitettaisi, mutta esimerkiksi pieniä muodin toimijoita, jotka ovat vaikeuksissa jo nyt, suljettaisiin. Tämä kertaantuisi heti lomautuksina ja konkurssiaaltoina. Kauppakeskuksissa on myös julkisia palveluja, joissa päivittäisasiointi on turvattava. Huoltovarmuuden ja arjen toimivuuden kannalta tärkeät palvelut tulee turvata kaikissa tilanteissa.

- Nykyisessä esityksessä on soveltamisalaa selventäen jätetty pois ostoskeskukset toimialoista, joihin sulkemispäätökset voidaan lakiehdotuksen perusteella kohdistaa. Jos jatkossa sääntelyä harkittaisiin lisättävän laajempaan liiketilojen sulkemisen suuntaan päivittäistavarakauppa ja mm. rautakauppa rakentamisen osalta ovat yhteiskunnan huoltovarmuuden kannalta niin kriittisiä toimialoja, että niiden häiriötön toiminta on turvattava kaikissa olosuhteissa (https://valtioneuvosto.fi/-/10616/yhteiskunnan-toiminnan-kannalta-kriittisten-alojen-henkilosto). Huoltovarmuuden kannalta kriittisiä toimialoja ei pitäisi ryhtyä sulkemaan pykälän perusteella. Huoltovarmuuden lisäksi myös muiden arjen tärkeiden palveluiden, esimerkiksi posti- ja pakettipalvelut, apteekki, matkalippu- ja rahaliikennepalvelut, erikoiskauppa jne. saatavuus tulee turvata kaikissa tilanteissa. Ostoskeskukset sijaitsevat usein myös liikenteen solmukohdissa, mikä tarkoittaisi merkittäviä rajoituksia julkisella liikenteellä tapahtuvalle asioimiselle.
- Esitys voimaantullessaan antaisi paljon valtaa yksittäiselle viranomaiselle ja/tai aluehallintovirastolle. Kuntien erilaiset tulkinnat ja vaatimukset asettavat elinkeinonharjoittajat eriarvoiseen asemaan, eikä toimijoiden tasapuolinen kohtelu sijaintipaikkakunnasta riippumatta välttämättä toteudu.
- RAKLI ja Suomen Kauppakeskusyhdistys näkevät esityksessä tärkeänä täydennyksenä sen, että päätöksestä on käytävä ilmi, että toimija voi toteuttaa velvoitteensa asiakasmäärää rajoittamalla, asiakaspaikka- tai tilajärjestelyin taikka muulla toimintansa erityispiirteet huomioon ottavalla tavalla. Päätöksessä on lisäksi selostettava, mitä yleisölle avoimilla ja rajatun asiakas- tai osallistujapiirin oleskeluun tarkoitetuilla tiloilla sekä lähikontaktilla tarkoitetaan.
- Viranomaisille annettu laaja harkintavalta pohjautuu perustelujen mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tuottamaan tietoon ja ohjeistuksin. Päätökset on perusteltava alueen tarpeilla, ja niissä on kuvattava kattava kokonaisarviointi epidemiologisista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista.
- Näemme hyvänä, että päätöksen voimassaoloaika on tarkentunut enintään kuukauden ajaksi kerrallaan. Päätös on lisäksi esityksen mukaan välittömästi kumottava, jos ehdotuksessa säädetyt edellytykset eivät enää täyty.

58 g § Tilojen väliaikainen sulkeminen asiakkailta ja osallistujilta covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi

- Uudessa lakiesityksessä on paremmin huomioitu elinkeinonharjoittamisen oikeus kohdistamalla sulkemistoimet kauppakeskuksissa lähinnä leikkipaikoihin ja yleisiin oleskelutiloihin. Esityksen mukaan päätöksen saisi kohdistaa kauppakeskusten yleisiin tiloihin pois lukien vähittäiskaupan liiketilat ja palvelujen tarjoamiseen käytettävät tilat sekä kulku niihin. Säännöksen tarkoituksena on rajoittaa oleskelua kauppakeskusten yleisölle avoimissa oleskeluun ja ajanviettoon tarkoitetuissa tiloissa. Lisäksi esitystä on selkeytetty rajaamalla pois toimintoja, joihin sulkeminen voi kohdistua.

58 h § Suunnitelma toimenpiteistä koronavirustaudin leviämisen estämiseksi

- RAKLI ja Suomen Kauppakeskusyhdistys kannattavat elinkeinonharjoittajan omaa suunnitelmaa tilanteessa, jossa viranomainen rajoittaa asiakasmäärää, vaatii asiakaspaikka- ja tilajärjestelyjä enintään 1 kuukaudeksi kerrallaan (58 d §). Samoin yhdistykset kannattavat pienten toimijoiden vapauttamista suunnitelman laatimisvelvollisuudesta.
- Kunnan tartuntataudeista vastaava toimielin ja aluehallintovirasto valvovat alueillaan vain sitä, että suunnitelma on olemassa, ei sen toteutustapaa. Esityksen mukaan tartuntatautiviranomainen valvoisi toteutusta, mistä saattaa aiheutua tulkintaongelmia, sillä yleensä tiloja valvovat elintarvikeviranomaiset. Yhteistyö eri viranomaisten välillä onkin välttämätöntä, samoin kuin toimijoiden ensisijainen ohjaus sanktioiden ollessa viimesijaisia ja selkeisiin laiminlyönteihin liittyviä.
- Lähtökohtaisesti yritykset suunnittelevat oman toimintatapansa tapauskohtaisesti ja alueen sairastavuustilanne huomioon ottaen. Tartuntatautiviranomaisilla sen paremmin kuin muillakaan esityksessä mainituilla viranomaisilla ei välttämättä ole resursseja kirjallisten suunnitelmien valvontaan.

Kunnioittavasti

RAKLI ry Suomen Kauppakeskusyhdistys ry